

MIRZO ULUG'BEK NOMIDAGI
O'ZBEKISTON MILLIY UNIVERSITETI
JIZZAX FILIALI

KOMPYUTER ILMLARI VA MUHANDISLIK TEXNOLOGIYALARI

XALQARO ILMIY-TEXNIK
ANJUMAN MATERIALLARI

TO'PLAMI
2-QISM

26-27-SENTABR
2025-YIL

Google
Scholar

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY TA’LIM, FAN VA
INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI**

**MIRZO ULUG‘BEK NOMIDAGI O‘ZBEKISTON MILLIY
UNIVERSITETINING JIZZAX FILIALI**

**KOMPYUTER ILMLARI VA MUHANDISLIK
TEXNOLOGIYALARI**

mavzusidagi Xalqaro ilmiy-texnik anjuman materiallari to‘plami
(2025-yil 26-27-sentabr)
2-QISM

JIZZAX-2025

Kompyuter ilmlari va muhandislik texnologiyalari. Xalqaro ilmiy-texnik anjuman materiallari to'plami – Jizzax: O'zMU Jizzax filiali, 2025-yil 26-27-sentabr. 368-bet.

Xalqaro miqyosidagi ilmiy-texnik anjuman materiallarida zamonaviy kompyuter ilmlari va muhandislik texnologiyalari sohasidagi innovatsion tadqiqotlar aks etgan.

Globalashuv sharoitida davlatimizni yanada barqaror va jadal sur'atlar bilan rivojlantirish bo'yicha amalga oshirilayotgan islohotlar samarasini yaxshilash sohasidagi ilmiy-tadqiqot ishlariga alohida e'tibor qaratilgan. Zero iqtisodiyotning, ijtimoiy sohalarini qamrab olgan modernizatsiya jarayonlari, hayotning barcha sohalarini liberallashtirishni talab qilmoqda.

Ushbu ilmiy ma'ruza tezlari to'plamida mamlakatimiz va xorijlik turli yo'nalishlarda faoliyat olib borayotgan mutaxassislar, olimlar, professor-o'qituvchilar, ilmiy tadqiqot institutlari va markazlarining ilmiy xodimlari, tadqiqotchilari, magistr va talabalarning ilmiy-tadqiqot ishlari natijalari mujassamlashgan.

Mas'ul muharrirlar: DSc.prof. Turakulov O.X., t.f.n., dots. Baboyev A.M.

Tahrir hay'ati a'zolari: p.f.d.(DSc), prof. Turakulov O.X., t.f.n., dots. Baboyev A.M., t.f.f.d.(PhD), prof. Abduraxmanov R.A., p.f.f.d.(PhD) Eshankulov B.S., p.f.n., dots. Alimov N.N., p.f.f.d.(PhD), dots. Alibayev S.X., t.f.f.d.(PhD), dots. Abdumalikov A.A, p.f.f.d.(PhD) Hafizov E.A., f.f.f.d.(PhD), dots. Sindorov L.K., t.f.f.d.(PhD), dots. Nasirov B.U., b.f.f.d. (PhD) O'ralov A.I., p.f.n., dots. Aliqulov S.T., t.f.f.d.(PhD) Kuvandikov J.T., i.f.n., dots. Tsoy M.P., Sharipova S.F., Jo'rayev M.M.

Mazkur to'plamga kiritilgan ma'ruza tezislarining mazmuni, undagi statistik ma'lumotlar va me'yoriy hujjatlarning to'g'riligi hamda tanqidiy fikr-mulohazalar, keltirilgan takliflarga mualliflarning o'zlari mas'uldirlar.

O'RTA UMUMTA'LIM MAKTABLARI INGLIZ TILI DARSLARIDA OG'ZAKI NUTQ MASHQLARINING TAHLILI

Nadirova Hilola

O'zbekiston Milliy universiteti Jizzax filiali

Annotatsiya: Ushbu maqolaning asosiy maqsadi-xorijiy tilda og'zaki muloqot yuritish faoliyatining tarkibiy qismi bo'lgan "gapirish va tinglab tushunish ko'nikmalari"ni shakllantirishning metodik xususiyatlarini tahlil qilish va o'rganishdir.

Kalit so'zlar: muloqot, nutq, tinglash, ko'nikma, tahlil.

Har qanday davlat taraqqiyotining eng muhim shartlaridan biri quduqdir faoliyat ko'rsatayotgan ta'lim tizimi. Sifatida ta'lim tizimi yuksak darajada shakllanishini ta'minlaydi rivojlangan, ijtimoiy va shaxsiy faollik, qobiliyat bilan yuqori darajaga ko'tara olishi kerak ijtimoiy-siyosiy hayotda mustaqil faoliyat yuritadi. Konseptual yo'llar va aniq detallar, radikallar uchun mexanizmlar belgilab berilgan trening ta'lim tizimini isloh qilish va shaxsiy kadrlar tayyorlash.

O'quvchilarni ingliz tilidan og'zaki nutqini o'stirish bola maktabga ilk qadam qo'ygan kundan, yani savod o'rgatish davridan boshlanadi. Nutq ko'nikmalari izchil va muntazam olib boriladigan amaliy ishlar natijasida namoyon bo'ladi. Shuning uchun o'qituvchi ingliz tili darsidan grammatik tushunchaga doir har bir mashg'ulotda o'quvchilarning nutq malakasini o'stirishga e'tibor berish zarur. Bu ko'nikmaga erishish uchun, avvalo, nutqning ixcham, sodda, ravon va mazmundor bo'lishini ta'minlash lozim. Shunday ekan, boshlang'ich ta'limda o'quvchilarning og'zaki va yozma nutqini o'stirish ingliz tili darsining asosiy vazifasi sanaladi. Boshlang'ich sinflar ingliz tilini o'qitish metodikasida bog'lanishli nutqdan mashq turlari amaliy ko'rinishga ega bo'lib, ular nazariyasiz, aniq reja asosida o'tkazilmoqda yaniy:

- aniq savolga ravon mukammal javob;
- lug'atni faollashtiradigan har xil topshiriqli mashqlar;
- kuzatish, rasm yoki berilgan mavzu bo'yicha o'quvchining ijodiy hikoyasi.

Bulardan tashqari, pedtexnologiya asosidagi nutqiy mashqlardan foydalanish bolalarni mustaqil fikrlashga o'rgatadi va ularning nutqini yangi lug'at bilan boyitadi.

Boshlang'ich ta'limda ingliz tilidan berilgan bilimlarni o'quvchilar qanday o'zlashtirishini muntazam tekshirib borish didaktik talablardan biri hisoblanadi. Davlat ta'lim standartlari o'quv dasturida boshlang'ich ta'lim har bir bosqichi uchun o'quvchilarning bilim, malaka va ko'nikmalariga alohida-alohida talablar qo'yilgan. Binobarin, to'rt yilda o'quvchilar o'qish texnikasi bo'yicha bir daqiqada 40-50 so'zni, diktant yozish malakasi bo'yicha 35-40 so'zdan iborat matnni quyidagi talab asosida yoza olishi takidlanadi:

- ilmoviy xatoga yo'l qo'ymaslik
- berilgan izohlarning aniqligi
- lug'atning to'g'ri va aniq berilishi.

Bu talablar ingliz tili darsi zimmasiga mas'uliyat yuklaydi. Har bir dars o'quvchilarning bilim sifatini, o'z navbatida, shakllantirilayotgan malakalardan qay darajada foydalana olishini ta'minlaydi. Me'yoriy bilimni, ko'nikma va malakalarni

izchillik bilan tekshirib borish ana shu talablar asosida amalga oshadi. Tekshirish, avvalo, o'quvchilarning yangi materialni o'rganishga tayyorligini aniqlashga, darsda qo'llanilgan usul va metodlarning samaradorligini bergilashga imkon beradi.

Maktab tajribasida o'zlashtirilgan bilimlarni tekshirishning og'zaki va yozma shakli keng qo'llanadi. Har ikki shaklda tatbiq etiladigan jihatlar ikki ko'rinishda olib boriladi:

1. Kundalik mavzu bo'yich tekshirish.
2. Yakuniy bilim va malakalarni tekshirish.

Boshlang'ich sinflarda ingliz tilidan o'zlashtirilgan bilim, malaka va ko'nikmalar og'zaki yoki yozma shaklda tekshirilsa-da, o'quvchiga bitta umumiy baho qo'yiladi. Bunda quyidagilar hisobga olinadi:

- o'quvchilar bilimidagi grammatik aniqlik
- imlo qoidalariga amal qilish darajasi
- o'zlashtirilgan bilimni yozma nutqqa (diktant) tatbiq etish.

Ingliz tilidan bilimlarni og'zaki tekshirishda savol-javob, test variant, mantiqiy o'yla, izla, top kabi usullar qo'llanilsa, yozma tekshirish uchun, asosan diktant, leksik – grammatik va so'z yasashga doir, ko'chirib yozish va ilmoga doir topshiriqlarni tashkil etib boriladi. Bundan tashqari, o'quv yili davomida mashg'ulot turining xarakteriga qarab, bir necha marta bir xil diktantlar, testlar o'tkaziladi. Davlat ta'lim standartlari o'quv dasturi tekshirish maqsadida o'tkaziladigan diktantlardagi so'zlar sonini quyidagicha ko'rsatadi:

Ingliz tilidan bilim, ko'nikma va malakalarni muntazam tekshirib borish o'quvchilar savodxonligini oshiradi, nutq madaniyatini egallash uchun tilga doir nazariy bilimlarni puxta o'rganish ko'nikmasini takomillashtirib boradi. O'quvchilarni boshlang'ich sinfda ingliz tili darslarida og'zaki nutqini o'stirishda inglizcha she'rlarni yod oldirish ham muhim o'rin egallaydi. Bolalarga she'r yodlatishning asosiy maqsadi va ahamiyati ularga she'riyatga bo'lgan muhabbatni, badiiy didni tarbiyalash, poeziyaning eng yaxshi namunalarini idrok etishni shakllantirishdir.

Shuningdek, bolalarga estetik tarbiya berishda ham she'r yod oldirishning ahamiyati benihoya kattadir. She'rlar asosan boshlang'ich sinflar uchun sodda, oson yani ularning hayotidan olingan bo'lib, ular quvnoq o'yinlar, o'yinchoqlar, uy hayvonlari, tabiat to'g'risidagi she'rlardir. She'r yod oldirishda tarbiyachi oldida bir qancha vazifalar turadi:

1. O'qilgan she'rni hamma bolalar esda saqlab qolishlariga erishish.
2. Bolalarda she'rga nisbatan qiziqish uyg'ota olish va mustahkamlash.
3. She'r mazmunini va undagi ayrim qiyin so'zlarning ma'nosini tushunib olishlariga yorda berish.
4. Tinglovchilar oldida she'rni ifodali aytib berishga o'rgatish.

Bu vazifalarning barchasi bir vaqtda omalga oshiriladi. Yodlatish uchun she'r tanlashda o'quvchilarning yosh va psixologik xususiyatlariga, esda saqlash qobiliyatlariga e'tibor berish kerak. Inglizcha she'rlarni yodlatish uchun shuninhisobga olish kerakki, she'r hajmi jihatidan uncha katta bo'lmasligi, birinchi sinfda 1 banddan oshmasligi, ikkinchi sinfda 1-1,5 banddan oshmasligi, uchinchi va to'rtinchi sinflarda esa 1,5-2 banddan oshmasligi kerak.

O'qituvchi o'quvchilar bilan she'r yod oldirish mashg'ulotini tashkil etishdan avval guruhdagi o'quvchilarning qaysisi tez, qaysi biri sekin, qaysilari puxta, qaysilari bo'sh yod olishlarini aniqlab olishlari kerak. Masalan "Ayiqlar" she'rini yodlatish.

Dastur mazmuni. Bolalarni she'r mazmuni bilan tanishtirish, uning ma'nosini tushunishga va yod olishga yordam berish. O'quvchilarni o'z o'rtoqlari oldida she'r aytishga o'rgatish.

Men 31- maktabda 1 "A"sinf o'quvchilarini ingliz tili darsini kuzatib shuni guvohi bo'ldimki, o'qituvchi o'z darsiga o'quvchilarni qiziqitira olgan. O'qituvchi uchun eng asosiy narsa bu o'quvchilarni o'z faniga qiziqitira olishdir. Ingliz tili darsi juda qiziqarli tarzda olib borildi. O'quvchilar ham darsda juda faol. Sinf honasi ham juda chiroyli bo'lib, turli hildagi ko'rgazmalar bilan boyitilgan, o'qituvchi elektron telvizordan foydalandi. Ingliz tili o'qituvchisining takidalshi bo'yicha o'quvchilar yozib emas balki ko'rgan, eshitgan narsasini tezda yodlab oladi deydi. Shuning uchun men o'z darsimda ko'proq elektron telvizordan foydalanaman deydi. Shunday qilib, o'quvchilar bir yilda davomida o'ndan ortiq inglizcha she'rlarni yodlay olar ekan. Shuningdek ular o'qituvchi tomonidan berilgan turli xildagi so'vollariga tez va aniq javob bera olyapti.

Birinchi sinf o'quvchilari uchun shuncha narsani bilash eng katta muvofaqqiyat. O'quvchilar shu qiziqishlari bo'yicha ketsalar, maktabni bitirgunlaricha ingliz tilini mukammal egallab oladilar. Shuningdek o'quvchilarga sinonim, antonym, so'zlarni o'rgatish o'quvchilar nutqini yanada o'stiradi. Sinonimlar – talafuzzi, yozilishi har xil, birlashtiruvchi ma'nosi bir xil bo'lgan so'zlardir. Ana shunday umumiy ma'no bilan bo'g'lanuvchi so'zlar guruhi sinonimik qatorni tashkil etadi. Buday so'zlar ikki yoki undan ortiq so'zlardan iborat bo'ladi.

Masalan, Poor, needy, moneyless, penniless, bad, weak, unhappy, impoverished.

Sinonimlar tilni leksik tomondan boyitadi. Lug'at tarkibida sinonim so'zlar qancha ko'p bo'lsa, tilning ifodaliligi shuncha ortadi. Ingliz tili sinonimlarga boy. Boshlang'ich ta'limda sinonim so'zlar haqida bilimlar berilmasa, biroq sinonim so'zlar haqidagi mashqlar ko'magida shakllantirish. 3-sinfdan boshlab o'quvchilar berilgan so'zlarni ma'nodosh shaklini topishga o'rgatish.

Masalan Learn, Joy, Brave kabi so'zlarni boshqa so'z bilan atalishini topish. Learn, study, read, discover, gather; delight, pleasure, happiness; strong, intrepid, unafraid deb atalishini topishadi.

Antonim so'zlarni o'rgatish, yani qarama-qarshi, zidma'noli so'zlar tushuniladi. Antonimlar nomni anglatgan, belgisini bildirgan, harakat – holatni, harakatning belgisini ifoda etgan so'zlarda uchraydi. Masalan, black-white, big-small, poor-rich, happy-sad.

Hozirgi zamon o'qituvchisining asosiy fazilatlaridan biri – o'z kasbiga sadoqatliligi, o'z kasbini sevishi uni boshqa kasb egalaridan ajratib turadi. Chunki maktabda ta'lim – tarbiya ishining yuqori saviyada olib boriishi faqat o'qituvchiga bog'liq. O'qituvchi shaxsiga qo'yiladigan muhim talablardan biri shuki, u o'zi o'qitayotgan predmetlarni chuqur bilishi, uning metodikasini o'zlashtirib olgan bo'lishi zarur. Predmetni va uning nazariyasini chuqur bilishi, uni qiziqarli qilib o'quvchilarga etkaza olishi bolalarning shu predmetga bo'lgan qiziqishini oshiradi. O'qituvchi o'z kasbini qanchalik ustasi bo'lsa, uni obro'si ham shunchalik yuqori

bo'ladi. O'quvchilar o'qituvchining o'z bilimlarini bolalarga etkaza olish imkoniyatlarini qadrlabgina qolmay, balki uning fidoyiligini ham taqdirlashadi. O'qituvchining yuksak madaniyati, bilim doirasi, uning ta'lim – tarbiya ishlarining muvaffaqiyatli kechishiga yordam beradi.

O'qituvchi kasbiga hos bo'lgan muhim talablardan yana biri bolalarni sevishtirish, ularning hayoti bilan qiziqish, har bir shaxsni hurmat qilishdan iboratdir. Bolani sevgan, butun kuch va bilimini bolalarning kelajagi, ularni Vatanga sodiq fuqaro qilib tarbiyalashga safarbar qila oladigan insongina haqiqiy o'qituvchi bo'la oladi. Bolaga befarq, uning kelajagi bilan qiziqmaydigan, o'qituvchilik kasbiga loqayd inson haqiqiy o'qituvchi bo'la olmaydi.

O'rta umumta'lim maktabi boshlang'ich sinflari ingliz tili o'rganish jarayonida fan oldiga qo'yilgan maqsad va vazifalardan kelib chiqib, o'quvchining kommunikativ kompetentsiyasi (layoqati) shakllantiriladi, ya'ni tilni nutqiy muloqot vositasi sifatida o'rganish malakalari hosil qilinadi. Nutqiy kompetentsiya lingvistik (til bilimi), ijtimoiy-madaniy (social and cultural knowledge), nutqiy ko'nikma va malakalarga oid bilimlardan tashkil topadi. Lingvistik bilimlar lisoniy qoidalarni bilish, leksik, grammatik, talaffuz hodisalarini yaxlit tarzda egallash oqibatida nutqiy ob'ekt(o'qish va tinglab tushunish uchun berilgan matnlari)ni idrok etib tushunish va nutqiy hosila(gapirish va yozuv)ni erkin yarata olish kabilarni taqozo etadi. Ijtimoiy-madaniy sohaga oid bilim kommunikativ faoliyatni yurita olish malakalarini egallash orqali milliy, madaniy o'ziga xoslik, jumladan, madaniyatlararo muloqot hodisalarini bilish kabilardan tashkil topadi. Nutqiy ko'nikma va malakalarga oid bilimlarda o'quvchilarning til bilimi, nutqiy ko'nikma va malakani o'zlashtirishi nazarda tutiladi. Nutqiy vaziyatda til vositalarini erkin qo'llash, tasvirlash, hikoya qilish, mulohaza yuritish, o'z fikrini bayon qilish (monolog), o'zgalar nutqini idrok etib tushunish (dialog), chet tildagi matn mazmunini payqay olish kabilarni bilish talab etiladi. Kommunikativ kompetentsiya bo'yicha o'quvchilar quyidagi amaliy bilimlarga ega bo'lishlari kerak: til materialini nutqiy vaziyatda qo'llash; tayyorlangan va tayyorlanmagan yakkanutq va juftnutqda fikr yurita olish; o'qish turlari (tanishuv, o'rganuv, kuzatuv o'qish)ni egallash, asliyatdagi va adaptatsiya qilingan matnni o'qib axborot olish kabilari. Tadqiqotimizda endigi bildiriladigan fikrlar o'qitish maqsadlarining o'zaro bog'liqligiga doir.

Tahlillar shuni ko'rsatadiki, o'yinni ingliz tilida o'ynatishni ta'limiy tomoni kuchli ekan. Shu sababdan ingliz tilida rolli o'yinlar o'ynatish keng qo'llanilmoqda. Inglizcha rolli o'quv o'yinlari o'quvchi uchun eng qiziqarli mashg'ulot, o'qituvchi uchun esa o'quvchining tinglab tushunishini, gapirishini, o'qishini, yozuvini faollashtirishda, til materiallarini o'zlashtirishda, mustahkamlashda eng yaxshi mashqdir, vositadir. O'quvchilar o'yinlarni qiziqib o'ynaydilar, yutishga intiladilar, o'qituvchi ular orqali ta'lim – tarbiya beradilar.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Ўзбек ва рус тилларида 1. Каримов И.А. Юксак маънавият-енгилмас куч –Т.: Маънавият, 2008. 171 б. 2
2. Жалолов Ж. Чет тил ўқитиш методикаси. –Т.: Ўқитувчи, 1996. –368 б.

3. Hilola Nadirova. Jamiyat va innovatsiyalar - Obshchestvo i innovatsii - Jamiyat va innovatsiyalar Maxsus nashr -1, №01 (2020) / ISSN 2181-1415

4. Rakhmankulovna A. S., Madina A. THE IMPORTANCE OF DEVELOPING COMMUNICATIVE COMPETENCES IN PROFESSIONAL EDUCATION //Новости образования: исследование в XXI веке. – 2024. – Т. 2. – №. 18. – С. 472-476.

5. Mexmonaliyeva Gullola Juraboy qizi . Xorijiy tillarni nofilologik yoʻnalishlarda integratsion yondashuv asosida oʻqitish metodikasini takomillashtirish. Acumen: International journal of multidisciplinary research (2024). 1(3), 75-78. Интернет материаллари

6. Nadirova, H. (2024). BENEFITS OF TEACHING ENGLISH LANGUAGE BY MEDIA. SAMBHRAM XABARNOMASI, 1(1), 418-420.

7. Zilola, A., Barchinoy, N., & Muhammad, F. (2023). The role of media in influencing culture and society. Journal of Academic Research and Trends in Educational Sciences, 2(2), 190-197.

1. <http://disser.biz/13000804.htm>.

2. <http://dissershop.com/diplom/metodica-obuchenija->

ПОЛИЛИНГВАЛЬНОЕ ОБУЧЕНИЕ НА СОВРЕМЕННОМ ЭТАПЕ РАЗВИТИЯ ОБЩЕСТВА

к.ф.н., доц. Кудинова В. И.

ФГБОУ ВО «Тульский педагогический университет
им. Л. Н. Толстого» Тула, Россия

walkoud@rambler.ru

Аннотация. В данной научной статье рассматриваются цели и перспективы развития полилингвального обучения в современном мире и рассматривается его связь с развитием межкультурного понимания, когнитивных способностей и обогащением лингвистического опыта.

Ключевые слова: полилингвальное обучение, развитие когнитивных способностей, развитие межкультурного понимания, полиязычная личность, лингвистический опыт.

В современном мире, где границы между странами и культурами становятся все более размытыми, владение несколькими языками превращается не просто в преимущество, а в необходимость. Полилингвальное обучение становится ключом к успешной коммуникации в многонациональном и многокультурном контексте. Полилингвизм, также известный как мультилингвизм или многоязычие, представляет собой практику использования нескольких языков внутри социальной группы. Выделяют два типа полилингвизма: национальный (проявляется в многонациональных странах, например, России, Индии, Нигерии) и индивидуальный (человек свободно